

До спеціалізованої вченої ради Д41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію і автореферат Берш Анастасії Яковлівни «Примусові заходи медичного характеру: правова природа та види», що подані в спеціалізовану вчену раду Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Проблема правової природи примусових заходів медичного характеру пов'язана з ефективністю протидії злочинності, усуненням причин та умов, що формують спрямованість протиправних дій, припинення злочинної діяльності. Примусові заходи медичного характеру забезпечують попередження вчинення нових діянь під час їх застосування, а також після виконання примусових заходів.

Дослідження проблеми вимагає звернення до юридичної, соціологічної та медичної галузей знань.

Підстави та умови застосування примусових заходів медичного характеру, які закріплені законодавцем в нормах Кримінального кодексу України, потребують суттєвого дослідження відповідно до поставлених державою завдань щодо пріоритетності у діяльності правоохоронних органів країни зусиль, спрямованих саме на застосування примусових заходів медичного характеру.

У зв'язку з цим, видається **актуальним** і своєчасним розгляд дисертантом специфіки сутності примусових заходів медичного характеру та їх видів і формування на цій основі пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства і правозастосовної практики. Безумовно, складність проблематики дослідження пов'язана із достатньо великим масивом нормативних актів.

Автор правильно визначив **мету та завдання** дослідження, обрав відповідну методику його проведення.

Не викликають заперечень визначення **об'єкту та предмету** дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність не викликають сумніву. Здобувачем опрацьовано достатню кількість джерел (170), присвячених аналізованій проблемі, до якої входять праці як вітчизняних науковців, так і науковців країн колишнього СРСР. При цьому в роботі висвітлені позиції різних вчених, представників не тільки юридичної науки, а і психіатрії, детально проаналізовано ступінь їхньої аргументованості та викладено власне бачення щодо них.

Сформульовані завдання достатньо детально відображені у структурі роботи та висвітлені у висновках.

Дисертація базується на належній для дослідження такого рівня **методологічній базі**. Зокрема застосовані такі методи, як діалектичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, соціологічний, логіко-юридичний. Обґрунтованість наукових положень, висновків та пропозицій зумовлюється детальним дослідженням сучасного кримінального законодавства, практики його застосування та спеціальної літератури, присвяченої поставленій проблемі.

Структура дисертації дозволила всебічно і повно проаналізувати питання, які визначені як мета і завдання дослідження.

Емпіричну базу дослідження становлять результати проведеного автором опитування працівників правоохоронних органів, лікарів-психіатрів, які дозволили дійти певних висновків про відповідність положень кримінального права щодо примусових заходів медичного характеру.

У дисертації вибірково розглянуто та проаналізовані рішення, прийняті судами різних регіонів України за Єдиним державним реєстром судових рішень України з питань кримінально-правового регулювання примусових заходів медичного характеру.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні спеціальним комплексним дослідженням примусових заходів медичного характеру, правової природи та видів.

Перший розділ «Соціальна обумовленість застосування інституту примусових заходів медичного характеру» присвячений аналізу розвитку законодавства про примусові заходи медичного характеру, визначенню їх поняття, правової природи, з'ясуванню та характеристиці цілей та підстав. Здобувач здійснив глибокий аналіз проблеми з позицій юридичної науки, психології, та психіатрії проаналізувавши чисельні дослідження представників зазначених наук.

При цьому слід зробити наскрізне до усієї роботи позитивне зауваження щодо вдалого поєднання аналізу питання з дослідженням теоретико-методологічних основ його вивчення та здійснення відповідного аналізу проблем саме кримінального права на базі комплексного дослідження представниками різних галузей знань.

Слід погодитись із висновком дисертанта, щодо доцільності поділу усіх передбачених законом кримінально-правових заходів не за схемою «покарання та інші заходи», а залежно від суті і призначення відповідних видів заходів – на каральні і некаральні (інші заходи або заходи безпеки).

Слід підтримати здобувача в його позиції щодо невдалого перейменування Розділу 14 КК України, який раніше називався «Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування», що був доповнений нормою про спеціальну конфіскацію і перейменований на «Інші заходи кримінально-правового характеру». Таким чином, іншими заходами кримінально-правового характеру законодавець визнає такі різні заходи, як примусові заходи медичного характеру та спеціальну конфіскацію. Проте, як примусові заходи медичного характеру мають іншу правову природу, інше призначення, підстави, цілі та порядок застосування і тому до вказаних каральних заходів не можуть бути віднесені, так само і спеціальна конфіскація має іншу правову природу, цілі застосування якої в законі не визначені, але за

змістом відповідних статей КК України, підстави, цілі і порядок застосування цього заходу також не припускають його застосування в якості кари за те, що особа вчинила. Тому, таке об'єднання в один розділ примусових заходів медичного характеру та спеціальної конфіскації навряд чи можна визнати вдалим.

Другий розділ «Особи, до яких можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру», присвячений дослідженню питань застосування зазначених заходів до осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння в стані неосудності, обмеженої осудності або осіб, які захворіли психічним розладом після вчинення злочину.

Слід погодитись с дисертантом в тому, що шляхом усунення протиріччя стосовно застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які захворіли психічним розладом після вчинення злочину могло б стати закріплення в КК України відповідного виду відстрочки виконання покарання. У її рамках спочатку суд повинен призначати винному справедливе покарання за вчинене з урахуванням характеру і ступеня суспільної небезпеки злочину, всіх пом'якшуючих і обтяжуючих обставин та інших чинників, що беруться до уваги в таких випадках. Але виконання цього покарання буде відстрочено до вилікування психічного захворювання чи покращення стану винного.

Можливі шляхи використання результатів дослідження. Отримані в дисертації результати можуть бути використані у різних напрямках правової діяльності.

По-перше, винесені на захист положення і висновки дисертації можуть бути використані науковцями в подальших дослідженнях цієї проблематики.

По-друге, висновки, рекомендації та наукові положення праці можуть бути використані у законотворчості для подальшого вдосконалення чинного законодавства.

По-третє, розробки і досягнення дисертанта можуть бути використані при підготовці наукових та практичних кадрів правознавців в процесі викладення курсів Кримінальне право, Кримінально-виконавче право України та

кримінології а також у підготовці відповідних розділів науково-практичних коментарів законодавства, підручників, навчальних та методичних посібників.

Повнота викладу наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, у авторефераті та опублікованих працях. Основні положення дисертації з достатньою повнотою викладенні у 13 наукових працях, які відображають результати роботи здобувача, у тому числі 7 наукових публікаціях, із яких шість – статей в наукових фахових виданнях України, одна – у виданнях іноземних держав, шість – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Зміст поданого автореферату дисертації в цілому відповідає змістові самої дисертації. Дисертація та її автореферат оформлені відповідно до встановлених ДАК України вимог. В цілому дисертаційна робота виконана на належному науковому рівні. Дисертантом по-новому розв'язані теоретичні питання теми дослідження, які є вагомим внеском в теорію і свідчать про глибокі знання в галузі кримінального права, вміння абстрагуватись від другорядних питань, зосередження уваги на принципових і таких, які мають практичне значення питаннях. Власне, обґрунтоване бачення шляхів вирішення певних проблем дозволило авторці висловити низку нових, таких, що заслуговують на увагу, теоретичних положень та пропозицій.

Робота написана літературною українською мовою, добре відредагована.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість проведеного Берш Анастасією Яковлівною дослідження, його актуальність та наукову новизну, слід зазначити, що окремі положення дисертації викликають зауваження, є дискусійними, потребують уточнень або додаткової аргументації:

1. На с. 67 автор робить висновок про те, що примусові заходи медичного характеру повинні переслідувати таку мету як, охорона особистості психічно хворих, а також виправлення тих, яким вони застосовуються поряд з покаранням. Виникає питання: У чому саме полягає охорона особистості психічно хворих, чому дисертант використовує термін особистість, ці особи

являються особистостями? Взагалі можливо чи виправити за допомогою примусових заходів медичного характеру?

2. Потребує додаткової аргументації, позиція автора який вважає, що можливо непереконливим є підхід Л.В. Багрій-Шахматова, згідно якому форма кримінально-правового примусу, яка вивчалася, містить у собі каральні елементи, в силу того, що вона є примусовим заходом. Автор також підкреслює, що кара та примус є близькими, але не тотожними поняттями. Каральний вплив завдає не просто обмеження інтересів, а й душевні страждання. Душевні страждання примусові заходи медичного характеру також завдають. Багато з них усвідомлюють факт застосування до них примусових заходів медичного характеру та страждають від цього.

3. Аналізуючи питання про підстави застосування примусових заходів медичного характеру, слід було б визначити поняття суспільної небезпеки, так як автор звертає увагу саме на те, що за змістом ст. 503 КПК України виходить, що підставою для застосування примусових заходів медичного характеру є суспільна небезпека.

4. Розкриваючи поняття примусових заходів медичного характеру, дисертант здійснює глибоке і достатньо всебічне його дослідження з позицій аналізу представниками кримінального права. Однак, його авторське визначення потребує додаткової аргументації.

5. Потребує уточнення, позиція автора у підрозділі 3.3 щодо висновку про те, що примусові заходи медичного характеру та примусове лікування - це заходи державного примусу, хоча раніше вказував, що примусові заходи медичного характеру - це заходи безпеки.

Висловлені зауваження стосуються переважно спірних, дискусійних проблем і є передумовою для дискусії в ході захисту. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, яка є самостійним завершеним комплексним дослідженням актуальної теми, має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, які є новим вирішенням конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню чинного законодавства.

Робота відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, тому автор дисертації «Примусові заходи медичного характеру: правова природа та види» Берш Анастасія Яковлівна з урахуванням значимості проведеного дослідження й отриманих результатів заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент –

доцент кафедри кримінального права
та кримінології Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

С. О. Загороднюк

Погоджено:

перший проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

С. В. Албул

T.B.O.

А.В. Холостенко